

یادداشت
N E W S

یحیی آل‌اسحاق

رئیس شورای عالی راهبردی فرش دستباف

سند راهبردی تحول فرش دستباف

تهیه سند راهبردی تحول فرش دستباف با همکاری دانشگاه‌ها، تشکل‌های تخصصی، فعالان باسابقه، مدیران و کارشناسان این حوزه در دستور کار قرار گرفته و قرار است پس از نهایی شدن برای تصویب به هیئت دولت ارائه شود تا مبنای اجرای برنامه‌های عملیاتی در حوزه فرش دستباف کشور باشد در این سند تمامی حلقه‌های زنجیره فرش از تولید و طراحی گرفته تا بازاریابی، صادرات و مصرف داخلی مورد توجه قرار گرفته است هدف از تدوین و اجرای این سند تقویت بازار داخلی، افزایش صادرات و بازگرداندن فرش ایرانی به جایگاه شایسته خود در بازارهای جهانی عنوان شده است

همچنین برنامه‌های اجرایی متعددی در حوزه‌های مختلف از جمله افزایش درآمد فعالان این صنعت، توسعه مصرف داخلی، گسترش صادرات و بهره‌گیری از ظرفیت‌های دیپلماسی اقتصادی کشور در آن پیش‌بینی شده است از سویی پیش‌دستی‌ها تنها یک کالای صادراتی نیست بلکه نمادی از هویت ایرانی، هنر ایرانی و دانش انباشته‌شده نسل‌های مختلف در این سرزمین به شمار می‌رود این محصول ارزشمند مجموعه‌ای از فرهنگ، هنر، تاریخ و مهارت ایرانی را در خود جای داده و به دلیل پیشینه چند صد ساله خود همواره با نام ایران در جهان شناخته شده است در بسیاری از کشورهای جهان هنگامی که از ایران سخن به میان می‌آید فرش ایرانی نیز به عنوان نمادی از هنر، دانش، فرهنگ و جغرافیای این سرزمین مطرح می‌شود

با وجود این جایگاه صادرات فرش ایران در سال‌های گذشته با افت قابل توجهی مواجه شده است صادرات رسمی فرش دستباف کشور اکنون به حدود پنجاه میلیون دلار رسیده که در مقایسه با سال‌های گذشته فاصله زیادی با ظرفیت‌های واقعی این صنعت دارد این وضعیت نشان می‌دهد فرش دستباف از جایگاه واقعی خود در بازارهای جهانی فاصله گرفته و نیازمند برنامه‌ریزی و حمایت بیشتری برای بازگشت به دوران رونق است در این میان فرش ماشینی نیز بخشی از بازار را در اختیار گرفته و کشورهای رقیب با سرمایه‌گذاری هدفمند توانسته‌اند سهم خود را در بازار جهانی افزایش دهند کشورهای مانند هند و بنگلادش از مهم‌ترین رقبای ایران در تولید فرش دستباف محسوب می‌شوند بخشی این رقابت نتیجه حضور هنرمندان، کارشناسان و سرمایه‌گذاران ایرانی در این کشورها و انتقال دانش و مهارت‌های مرتبط با صنعت فرش به آنها بوده است با این حال اصالت، برند و شناسنامه فرش ایرانی همچنان جایگاه ویژه خود را در جهان حفظ کرده است در کنار چالش‌های بازار موضوع تأمین مواد اولیه و مشکلات صادرات دغدغه‌های اصلی فعالان این صنعت است یکی از مهم‌ترین مسائل تعهدات ارزی و بوروکراسی‌های صادراتی است برای رفع این مشکلات مذاکراتی با بانک مرکزی و کشورها انجام می‌شود تا شرایط بازگشت ارز و تأمین مواد اولیه تسهیل شود.

حمیدرضا بیاتی‌نیا

روزنامه نگار

تولید کفش در میدان رقابت نابرابر

در شرایطی که هزینه‌های تولید به سرعت افزایش می‌یابد، حضور گسترده کفش‌های قاچاق در بازار، رقابت را برای تولیدکنندگان داخلی دشوارتر و سهم آن‌ها از بازار را محدود کرده است

نیز مربوط به هزینه‌های نیروی انسانی است. اگرچه قیمت کفش در بازار طی ماه‌های اخیر افزایش یافته، اما این رشد قیمت نتوانسته فشار هزینه‌ها را به‌طور کامل جبران کند. در نتیجه، حاشیه سود تولیدکنندگان کاهش یافته و بسیاری از واحدها با مشکلات نقدینگی دست‌وپنجه نرم می‌کنند. از سوی دیگر، کاهش قدرت خرید خانوارها سبب شده تقاضا در بازار کفش با افت محسوسی مواجه شود. این رکود تقاضا، تولیدکنندگان را در وضعیتی دوگانه قرار داده است: از یک‌سو هزینه‌ها افزایش یافته و از سوی دیگر، بازار کفش افزایش بیشتر قیمت را ندارد. استمرار این وضعیت می‌تواند به کاهش تیراژ تولید و حتی تعطیلی برخی واحدها منجر شود؛ امری که آثار آن فراتر از یک صنعت، به بازار کار و اشتغال نیز تسری خواهد یافت.

قاچاق وافق‌های ازدست‌رفته

در کنار همه این چالش‌ها، قاچاق همچنان یکی از موانع جدی توسعه صنعت کفش کشور است. با وجود اجرای طرح‌های مختلف مقابله با ورود غیرقانونی کالا، بخشی از بازار در اختیار کفش‌های خارجی قرار دارد که بدون پرداخت عوارض و هزینه‌های قانونی وارد کشور می‌شوند. این وضعیت، رقابتی نابرابر را به تولیدکنندگان داخلی تحمیل کرده و سهم آن‌ها از بازار را کاهش می‌دهد.

فعالان صنعت کفش تأکید دارند عبور از شرایط فعلی نیازمند مجموعه‌ای از اصلاحات هدفمند است؛ از بازنگری در نظام تخصیص مواد اولیه و تسریع در فرآیند تأمین ارز گرفته تا تسهیل استفاده از ارز صادراتی برای واردات مواد اولیه و تأمین نقدینگی واحدهای تولیدی. در این میان، توسعه بازارهای صادراتی یکی از ظرفیت‌های مغفول مانده صنعت کفش به‌شمار می‌رود. با وجود توان رقابتی در برخی حوزه‌های کیفی، مشکلات نقل‌وانتقال ارز، هزینه‌های حمل‌ونقل و محدودیت‌های تجاری، حضور ایران در بازارهای منطقه‌ای را محدود کرده است. در صورت رفع این موانع، صنعت کفش می‌تواند به یکی از بخش‌های ارزآور اقتصاد کشور تبدیل شود.

افزون بر این، نوسازی فناوری و تجهیزات تولید، ضرورتی انکارناپذیر است. بسیاری از واحدها همچنان با ماشین‌آلات فرسوده فعالیت می‌کنند و محدودیت منابع مالی، امکان سرمایه‌گذاری جدید را کاهش داده است. در جهانی که رقابت بر پایه بهره‌وری و ارزش افزوده شکل می‌گیرد، آینده صنعت کفش ایران در گرو تصمیم‌هایی است که امروز اتخاذ می‌شود.

فعالان این صنعت، در مواردی مواد اولیه به واحدهایی اختصاص می‌یابد که فعالیت تولیدی محدودی دارند، در حالی که واحدهای فعال و دارای سفارش، با کمبود مواد اولیه مواجه‌اند. نتیجه این وضعیت، بلااستفاده ماندن بخشی از ظرفیت تولید کشور و ناتوانی در پاسخ‌گویی متناسب به نیاز بازار است. گزارش‌ها نشان می‌دهد بسیاری از واحدهای تولیدی برای حفظ جریان تولید، طی ماه‌های اخیر ناچار به استفاده از ذخایر انباشده مواد اولیه شده‌اند؛ ذخایری که اکنون رو به اتمام است و نگرانی‌ها در باره ماه‌های پیش‌رو را افزایش داده است.

کمبود مواد اولیه و رکود بازار

افزایش هزینه‌های تولید، حلقه فشار دیگری است که صنعت کفش را در تنگنا قرار داده است. رشد قیمت مواد اولیه، افزایش دستمزد نیروی کار، هزینه‌های انرژی، حمل‌ونقل و سایر هزینه‌های جانبی، ساختار قیمت تمام‌شده کفش را به‌شدت متأثر کرده است. برآوردها نشان می‌دهد نزدیک به نیمی از قیمت تمام‌شده یک جفت کفش به مواد اولیه اختصاص دارد و بخش مهمی

لایه‌های پنهان چالش‌هایی که صنعت کفش ایران را در تنگنای تصمیم و بقا قرار داده است.

مسیر بره‌زین تولید و فروش

یکی از اصلی‌ترین مسائل پیش روی صنعت کفش، دشواری‌های فزاینده در تأمین مواد اولیه است. اگرچه بخش عمده مواد مصرفی این صنعت در داخل کشور تولید می‌شود، اما همچنان حدود ۱۵ تا ۲۰ درصد از نیاز تولیدکنندگان وابسته به واردات است؛ وابستگی‌ای که صنعت را به‌طور مستقیم در معرض نوسانات ارزی، مشکلات ثبت سفارش و تأخیر در تخصیص ارز قرار می‌دهد.

تولیدکنندگان می‌گویند اختلال در این فرآیند، نه‌تنها هزینه‌های تولید را افزایش داده، بلکه امکان برنامه‌ریزی میان‌مدت و بلندمدت را نیز از بسیاری از واحدها سلب کرده است. در چنین شرایطی، بخش قابل توجهی از انرژی و سرمایه تولیدکنندگان صرف حل مسائل روزمره و تأمین حداقلی نیازهای تولید می‌شود. مسئله سهمیه‌بندی و نحوه تخصیص مواد اولیه نیز به یکی از گلوگاه‌های مهم تبدیل شده است. به گفته

صنعت کفش ایران، به‌عنوان یکی از کهن‌ترین و اشتغال‌زاترین صنایع کشور، امروز در نقطه‌ای ایستاده است که تداوم وضعیت موجود می‌تواند معادلات تولید، اشتغال و حتی سهم کالای ایرانی در بازار داخلی را به‌طور جدی دگرگون کند. صنعتی که سال‌ها با تکیه بر مهارت نیروی انسانی، زنجیره گسترده تولید و ظرفیت بالای پاسخ‌گویی به تقاضای داخلی، نقش مهمی در اقتصاد غیرنفتی کشور ایفا کرده، اکنون زیر فشار هم‌زمان مشکلات ساختاری، ارزی و رکود تقاضا قرار گرفته است.

در سال‌های اخیر، تولیدکنندگان کفش توانسته‌اند بخشی از وابستگی بازار به محصولات وارداتی را کاهش دهند و سهم بیشتری از بازار داخلی را به خود اختصاص دهند؛ اما این دستاورد، امروز در معرض تهدید جدی افزایش هزینه‌های تولید، اختلال در تأمین مواد اولیه، کاهش قدرت خرید مصرف‌کنندگان و تداوم قاچاق قرار دارد. فعالان این صنعت هشدار می‌دهند که اگر سیاست‌گذاری‌ها با واقعیت‌های تولید هم‌راستا نشود، بخشی از ظرفیت‌های موجود به‌تدریج از مدار تولید خارج خواهد شد. این گزارش، نگاهی دقیق‌تر دارد به

لزوم احیای بازار داخلی فرش دستباف

صادرات محدود اما گسترده فرش ایرانی نشان می‌دهد این صنعت میان ظرفیت‌های مغفول و چالش‌های ساختاری گرفتار شده و نیازمند سیاست‌گذاری هدفمند برای جهش در بازار جهانی است

فرش دستباف ایرانی در میانه اقتصاد فرهنگ و هنر جهان همچنان به عنوان یکی از مهم‌ترین نمادهای هویت ملی ایران شناخته می‌شود و حضور آن در بازارهای بین‌المللی نشان‌دهنده استمرار پیوند میان سنت و تجارت جهانی است امروز این صنعت به بیش از شصت و یک کشور صادر می‌شود و هرچند ارزش دلاری آن حدود پنجاه میلیون دلار است اما گستره جغرافیایی آن بیانگر ظرفیت نهفته در این هنر صنعت است که می‌تواند در صورت سیاست‌گذاری دقیق سهم بسیار بیشتری از بازار جهانی را به خود اختصاص دهد تداوم حضور فرش ایرانی در ویرترین جهانی نشان می‌دهد که کیفیت و اصالت همچنان مزیت رقابتی اصلی این محصول به شمار می‌رود با این حال چالش‌های ساختاری در حوزه تولید و صادرات موجب شده تا ظرفیت واقعی این بخش هنوز به‌طور کامل بالفعل نشود و نیاز به برنامه‌ریزی منسجم و حمایت هدفمند بیش از گذشته احساس شود همچنین مسئله مالکیت معنوی و کپی‌برداری از نقوش اصیل ایرانی به یکی از دغدغه‌های مهم فعالان این حوزه تبدیل شده است که ضرورت تعامل بین‌المللی را دوجندان می‌کند در همین چارچوب توسعه بازارهای هدف و تقویت دیپلماسی اقتصادی می‌تواند آینده این صنعت را پایدارتر و رقابتی‌تر سازد در سطح جهان

جایگاه جهانی فرش ایرانی

فرش دستباف ایرانی امروز در شبکه گسترده تجارت جهانی جایگاهی تثبیت شده دارد و به رغم محدودیت‌های صادراتی همچنان

سازوکارهای حقوقی دفاع از طرح‌ها انجام شده است از سوی دیگر نبود سرمایه‌گذاری کافی در نوسازی ابزار تولید و آموزش نیروی انسانی موجب کاهش بهره‌وری در برخی مناطق شده است این وضعیت در کنار محدودیت‌های مالی تولیدکنندگان خرد فشار مضاعفی بر این بخش وارد کرده و روند توسعه را کند ساخته است عبور از این چالش‌ها نیاز به سیاست‌گذاری هماهنگ میان دولت و بخش خصوصی بیش از گذشته احساس می‌شود تا مسیر رشد پایدار هموار گردد و جایگاه جهانی صنعت تقویت شود و ظرفیت صادراتی به شکل مؤثر فعال شود

بازار داخلی و آینده صنعت ملی

فرش دستباف در بازار داخلی ایران با کاهش قدرت خرید خانوارها مواجه است که تقاضا را تحت تأثیر قرار داده است در سال‌های اخیر افزایش هزینه‌های زندگی موجب کاهش سهم این کالا در سبد مصرف خانوار شده است در واکنش به این وضعیت طرح فروش اقساطی در دستور کار قرار گرفته تا دسترسی خانوارها افزایش یابد این اقدام می‌تواند بازار داخلی را تقویت کرده و چرخه تولید را پایدارتر سازد فرش دستباف نه تنها کالای مصرفی بلکه دارایی سرمایه‌ای است که ارزش خود را در بلندمدت حفظ می‌کند این ویژگی آن را از فرش ماشینی متمایز می‌کند و جایگاه فرهنگی و اقتصادی ویژه‌ای ایجاد می‌کند نبود قیمت‌گذاری دستوری به دلیل تنوع بالا در طرح و کیفیت امری طبیعی است توسعه زیرساخت‌های بازاریابی و فروش می‌تواند نقش مهمی در احیای تقاضا ایفا کند همچنین توجه به تأمین مواد اولیه و مدیریت واردات از اولویت‌های سیاستی است که بر پایداری تولید اثر مثبت دارد در نهایت آینده این صنعت به هماهنگی میان سیاست تولید و بازار وابسته است و توسعه پایدار آن نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و حمایت هدفمند است برای تثبیت جایگاه جهانی این صنعت بیش از پیش.

یکی از شناخته‌شده‌ترین کالاهای هنری اقتصادی جهان محسوب می‌شود صادرات این محصول به ۶۱ کشور جهان نشان می‌دهد که تقاضا برای فرش ایرانی محدود به یک بازار خاص نیست و در مناطق مختلف از اروپا تا آسیا و آمریکا حضور دارد ارزش کل صادرات حدود پنجاه میلیون دلار برآورد می‌شود که در مقیاس جهانی رقم بزرگی نیست اما اهمیت راهبردی آن در حفظ برند ملی غیرقابل انکار است کیفیت بالاتنوع طرح و اصالت نقوش ایرانی باعث شده تا این محصول در ذهن خریداران بین‌المللی به عنوان کالای لوکس و متمایز شناخته شود با این وجود رقابت فشرده در بازار جهانی و حضور تولیدکنندگان مشابه از کشورهای دیگر ضرورت تقویت بازاریابی و ارتقای برندینگ ایرانی را افزایش داده است همچنین نبود زنجیره ارزش منسجم در برخی بخش‌ها موجب شده تا سهم ایران از ارزش افزوده جهانی این صنعت کمتر از ظرفیت واقعی آن باشد در چنین شرایطی تمرکز بر توسعه بازارهای هدف و تقویت زیرساخت‌های صادراتی می‌تواند مسیر رشد پایدار را هموار کند و جایگاه فرش ایرانی را در اقتصاد جهانی تثبیت نماید.

چالش‌های تولید و مالکیت

یکی از مهم‌ترین چالش‌های صنعت فرش دستباف ایران مربوط به ساختار تولید و ضعف در زنجیره تأمین پایدار است که بر ظرفیت رقابت‌پذیری صادراتی اثر مستقیم می‌گذارد در کنار این مسئله موضوع مالکیت معنوی و کپی‌برداری از نقوش اصیل ایرانی به دغدغه‌ای جدی در سطح بین‌المللی تبدیل شده است بسیاری از طرح‌ها بدون مجوز در بازارهای دیگر بازتولید می‌شوند که این امر ارزش برند ملی را تضعیف می‌کند در واکنش به این وضعیت تعاملات حقوقی با نهاد‌های بین‌المللی مالکیت فکری در دستور کار قرار گرفته است همچنین برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای فعالان صنعت با هدف آشنایی با